

El Fons d'Aurora Bertrana a la Universitat de Girona: en record d'Enric Sabadell

Jaume Rufi i Pagès

Enric Sabadell va donar a la UdG un important fons de manuscrits d'Aurora Bertrana.

Els documents d'Aurora Bertrana donats a la Universitat de Girona per Enric Sabadell formen part del material deixat per l'escriptora que es volia vendre o senzillament llençar. En aquest treball es dóna a conèixer per primera vegada el contingut del Fons, que consta de més de mil llibres, exemplars d'una cinquantena de revistes, una trentena de conferències, nombroses obres inèdites manuscrites o mecanoscrites, correspondència i altres documents personals. Tot aquest material ha estat degudament tractat i catalogat, com s'explica, per un equip de bibliotecaris, professors i estudiants, en un exemple de col·laboració intrauniversitària, i es troba a disposició dels estudiosos a la Unitat Barri Vell de la biblioteca de la Facultat de Lletres de la UdG.

Un donatiu inesperat

L'octubre de 1999, dins unes jornades d'homenatge a Aurora Bertrana(1) realitzades a la Universitat de Girona i coorganitzades amb l'Associació Cultural El Vilatà, del Berguedà, Enric Sabadell, amic de l'escriptora que hi assistia com a comunicant, sorprengué els assistents amb un compromís «en viu i en directe» de fer donació a la UdG d'un important fons de manuscrits de l'escriptora que ell conservava.

Durant les mateixes jornades vam recórrer amb l'Enric l'entorn de les Eres de Guardiola, imponent mas proper a Vilada, al Berguedà, on Aurora Bertrana escrivia incansablement durant els llargs estiuers del franquisme gràcies a l'hospitalitat de la família Anglerill.

Aquells dies, insòlitàment, l'erudició es combinà amb el gaudi del paisatge i la gastronomia berguedanes, i també amb la música, ja que les jornades es van cloure amb una sessió de blues a càrrec de Big Mama(2).

Enric Sabadell, format en els ambients de l'escoltisme, catalanista fervent i gran amant de la nostra literatura, havia conegut Aurora Bertrana amb motiu d'un homenatge a Víctor Català els anys 60, i des de llavors havia prestat ajuda en el que havia calgut a l'escriptora, que en aquells temps de vellesa i estretors bé que la necessitava.

El maig de 2000 el donatiu va arribar a la UdG. Dissortadament, la Universitat no va poder correspondre protocol·làriament aquest gest a causa de la greu malaltia que finalment s'emportà Enric Sabadell el 13 de setembre de

l'any passat. Aquest trist esdeveniment enaltia encara més la seva iniciativa i carregava de responsabilitat a aquells que n'èrem dipositaris.

El donatiu d'Enric Sabadell es va afegir al Fons Bertrana de la UdG, que té el seu origen en la venda a la Diputació de Girona per part d'un familiar d'Aurora Bertrana, poc després de la seva mort, de documentació, dibuixos i pintures de Prudenci Bertrana que l'escriptora conservava al pis familiar del carrer Roger de Llúria, núm. 4, de Barcelona.

L'obra pictòrica passà al Museu Diocesà de Girona i la documentació fou dipositada al Col·legi Universitari de Girona. Tanmateix, bona part dels documents que es volien vendre o senzillament llençar havien estat recuperats per Enric Sabadell. Per si la sort de la Universitat de Girona no era prou completa –en rebre sense cap negociació ni dispendi un tresor tal–, s'ha de dir que, a més, la documentació arribà ordenada i molt ben identificada gràcies al fet que Sabadell havia permès que fos estudiada per Catalina Bonnín, filòloga mallorquina que estava fent una tesi sobre la vida i l'obra de l'escriptora.

Aquest fons documental es catalogà com a resultat de la col·laboració entre la Biblioteca i el Departament de Filologia de la UdG i fou instal·lat a la Unitat Barri Vell de la Biblioteca de la UdG, a l'edifici de Sant Domènec, on compta amb l'excel·lent companyia dels fons de Josep Ferrater Mora i Jaume Vicens Vives(3).

Contingut del fons

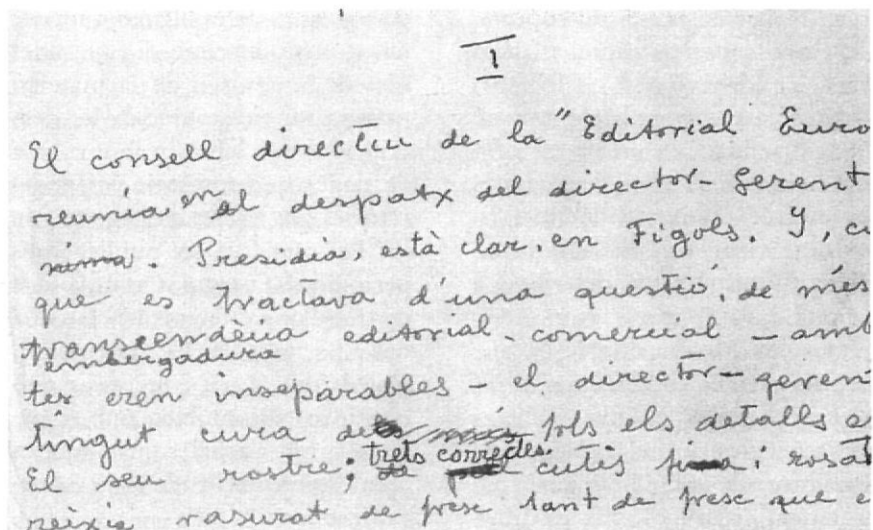
El Fons Bertrana consta de 1.187 llibres –bastants de dedicats–, exemplars de 48 títols de revistes, a més d'articles solts i un conjunt de manuscrits i mecanoscrits, formats per obres literàries, correspondència i altres documents personals.

El fons de llibres està essencialment compost per obres literàries de diferents gèneres i llengües, i hi destaca especialment la literatura catalana contemporània. Hem de suposar que aquesta biblioteca es va anar formant a partir dels gustos, influències, relacions i entorn dels dos autors, pare i filla, i per tant constitueix un interessant camp d'estudi.

Ens centrarem aquí, però, en Aurora Bertrana(4), ja prou enfocada per l'ombra paterna i a la qual, de fet, hauríem d'atribuir la part més important del fons i la totalitat del donatiu d'Enric Sabadell. Tot això sense menystenir la presència de Prudenci Bertrana en joies com ara el manuscrit de *L'impenitent*(5), l'obra de teatre inèdita *Conxorxes mai o «El Clamor del pueblo»* i articles molt poc coneguts a revistes i diaris(6), així com en una sèrie de correspondència amb remitents tant il·lustres com Andreu Nin, Joaquim Ruyra, Joan Maragall i Santiago Rusiñol, entre d'altres.

Pel que fa a llibres editats per Aurora Bertrana, dins el Fons hi trobem, és clar, exemplars de la seva obra, i entre aquests alguns de molt difícil localització, com ara *Islas de ensueño*(7) –versió castellana de *Paradisos oceànics*(8)–, *Edelweiss*(9), *Fenua Tahiti*(10) i *Matinales*(11), o també la seva contribució, amb la narració «Die hungrige Hunde»(12), a una antologia de contes sobre animals en alemany,

El Fons Bertrana de la UdG conté més d'un miler de llibres, textos de conferències, obres inèdites i cartes d'escriptors catalans.

Un text autògraf d'Aurora Bertrana.

publicada a Viena el 1962.

També hi trobem els articles i narracions que escrigué abans de la Guerra Civil per a revistes com el magazín *D'Ací i d'Allà* (1928-1929), la *Revista de la Llar* (1931), *L'Opinió* (1933) o *Laya* (1936), explotant el filó de la seva estada a la Polinèsia; o durant la Segona Guerra Mundial, en francès, a les suïsses *La Suisse Contemporaine* (1942-1945)(13) i *La Semaine Littéraire* (1942).(14)

De la darrera etapa de la vida de l'escriptora, el Fons inclou articles publicats a *Tele/estel*, *Plançó* i un interessant grup d'entrevistes(15) a *Distinció* (1963), *Presència* (1969), *Ressò* (1970) i *Recull* (1972).

Entre els manuscrits d'Aurora Bertrana, gairebé la meitat aportats per Enric Sabadell, predominen els literaris: novel·les, contes i altres narracions on, a més del cos de l'obra, abunden els preàmbuls, guions, esborranys, notes, correccions i descripcions de paisatges, personatges i èpoques que ajuden a refer la seva construcció.

En alguns casos —*La aldea sin hombres*(16), subtitulada *Cementerio de fusilados*, *El barri xinès*(17), *Cançó d'un diumenge*(18), *La ciutat dels joves*(19), *Edelweiss*(20), *Estudianta a Suïssa*(21), les *Memòries*(22), *Nadal als tròpics*(23), *Prisioneros de guerra*(24), *Tékao*(25), *Vent Largue*(26)— els manuscrits es corresponen amb obres publicades, ni que sigui en una altra llengua.

La majoria però, són inèdits: *L'Auca de l'Aurora Bertrana en Pegot espiritista...*, *El Cant de la mort*, *Cendres o L'inefable Philip*(27), *Clàudia i l'adjectiu qualificatiu*, *Déu vos salve Misser Tony*, *L'enamorada del silenci*, *Épaves*(28), *Evocaciones de una vida errante*, *Un geni de fabricació casolana o Fàbrica de genis S.A.*, *Gysi: novel·la d'un llop*, *Le golfé*, *Hikuera o el paradís perdut*, *Un idilio caníbal*, *La larga agonía de los peces fuera del agua*(29), *Lladres i serenos*, *La mareta dels porcs*, *Mektub*, *La meua espurna en la flama de la sardana*, *Mujer extraviada*, *Myra*, *la mestiza*, *Els Nohrbot*, *Pierrot rythmique*, *Els quatre amants de Pelara*, *Pau Strum*,

Sircouf de Fatuhiva, *State of the Union*, *Tercet*.

Hi hauríem d'afegir tres traduccions al castellà: *El imbécil*, de Pirandello, *La Rosa y la Corona*, de J. B. Priestley, i *Como Pilatos*, d'Aldous Huxley.

Pel que fa als manuscrits d'altres autors hem de destacar, per la seva vinculació a Aurora Bertrana, el poema de Víctor Català *Aclariment* i l'aplec de narracions de Gabriel Janer Manila *Retall de joc*, recollit per Aurora Bertrana segurament en la seva condició de jurat de premis literaris. Cal dir que dins el fons trobem també els comentaris i les qualificacions que l'escriptora adjudicà sense gaires contemplacions als autors presentats en diverses edicions dels premis Bertrana i Víctor Català.

A banda dels manuscrits literaris es disposa d'un molt interessant recull d'una trentena de textos de conferències(30) pronunciades durant la II República —de tema viatger o reflex del seu feminisme *avant la lettre*— i durant la postguerra —tractant la problemàtica de la llengua i la literatura catalanes.

Entre la sèrie de correspondència d'Aurora Bertrana, centrada en qüestions de caire essencialment personal, destaquen per la quantitat i el renom dels corresponents les cartes d'Espriu(31) i les de Pau Casals, entre d'altres de Gabriel Janer Manila, Vicens Riera, Xavier Benguerel o Pompeu Fabra.

Finalment disposem d'un recull de documentació personal amb agendes i adreces, diplomes i premis, invitacions a actes, pamflets polítics, etc. Aquest conjunt és interessant globalment des d'un punt de vista biogràfic per reconstruir el cercle de contactes de

l'autora o la seva situació personal, a més d'incloure peces de gran valor com ara fotografies, un *curriculum vitae* i una bibliografia redactats per la mateixa escriptora, etc.

Tractament del Fons

El Fons Bertrana ha tingut un tractament dins el catàleg bibliogràfic de la Biblioteca de la UdG(32), en diferents nivells i sobre la Xarxa.

Es partia de la unitat del Fons Bertrana, que inclouria llibres, revistes, fotografies i manuscrits i que comportaria un tractament no necessàriament idèntic, però sí integrat. Això volia dir que els manuscrits del Fons Bertrana i els d'altres fons havien d'estar presents al catàleg de la biblioteca, que, no cal dir-ho, inclou docu-

ments en tota mena de suports. Tot això sense perjudici d'altres vies de descripció i difusió. Aquesta opció voldria també donar facilitats a l'usuari en oferir-li la possibilitat d'un accés únic a tota mena de documents, evitant així la coexistència de diferents sistemes de descripció i accés, amb formes, comandaments i prestacions diversos.

Tanmateix, tot i la integració, el Fons Bertrana té una localització específica dins el catàleg de la Biblioteca de la UdG, la qual cosa permet, si es vol, fer cerques només sobre aquest fons.

A la vegada, aquest catàleg és mou dins Internet, i aquest entorn hipermèdia permet el lligam entre tota mena d'informació. Així, les descripcions de manuscrits o sèries de manuscrits dins el catàleg

en alguns casos es lliguen a inventaris o reproduccions digitalitzades dels documents, i de la mateixa manera un enllaç vincula les descripcions dels llibres amb una base de dades que transcriu les dedicatòries que aquest contenen.

Pel que fa a les publicacions periòdiques, i seguint amb la idea de treballar a diferents nivells, s'ha optat per vincular les descripcions globals dels diaris i revistes i dels exemplars disponibles amb registres a nivell d'articles quan aquests eren escrits per Prudenci o Aurora Bertrana.

Finalment, per complementar, diversificar i facilitar encara més l'accés al fons, s'ha elaborat una seu WWW(33) que es vol dinàmica i que conté, per ara, una presentació del fons, un accés al catàleg, unes breus notes biogràfi-

Notes:

1. *Jornades d'homenatge a Aurora Bertrana: Girona-Vilada, 7 i 9 d'octubre de 1999*. Les comunicacions d'aquestes jornades seran editades per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
2. Cal recordar que una de les facetes de la intrèpida Aurora Bertrana fou la musical, la qual la portà a iniciar estudis de pedagogia musical a Suïssa i, en aquell mateix país, a cantar flamenc per una ràdio i a formar una banda femenina on combinava bateria i violoncel, jazz i tangos.
3. Per a qualsevol consulta sobre el Fons, us podeu adreçar a: Universitat de Girona. Biblioteca. Unitat Barri Vell. Pl. Ferrater Mora, 1. 17071 Girona. Tel. 972 41 80 30. A/e: barrivell@bib.udg.es.
4. Per a una explicació genèrica del Fons Bertrana, vegeu: GRANELL, Glòria. «El Fons Documental Bertrana de la Universitat de Girona». *Revista de Girona*, núm. 191 (novembre-desembre 1998), p. 44-46. El dossier «Aurora Bertrana, vint-i-cinc anys després» (*Revista de Girona*, núm. 193, març-abril 1999, p. 60-95) conté articles que han utilitzat documents del Fons Bertrana. Vegeu nota 30.
5. BERTRANA, Prudenci. *L'impenitent*. Barcelona: Dalmau i Jover, 1948.
6. El Fons disposa d'articles i sèries d'articles publicats per Prudenci Bertrana a *Almanac de Catalunya*, *El Autonomista*, *Kataluna Esperantisto*, *La Cataluïa*, *Cerentania*, *El Diario Mercantil*, *El Escándalo*, *Garba*, *Iberia*, *Laya*, *La Lucha*, *La Nova Catalunya*, *Ofrena*, *Le Opere i Giorni*, *La Piula*, *El Poble Català*, *Polimnia*, *La Publicidad*, *Il Resto del Carlino*, *Renaixement*, *Revista de Catalunya*, *El Tradicionalista*, *La Veu de Catalunya* i *El Xeraire*.
7. BERTRANA, Aurora. *Islas de ensueño*. Barcelona: Ediciones Populares Iberia, 1933.
8. BERTRANA, Aurora. *Paradisos oceànics*. Badalona: Proa, 1930. (Biblioteca Rodamón).
9. BERTRANA, Aurora. *Edelweiss*. Barcelona: Mediterrània, 1937. (La novel·la femenina; 1).
10. BERTRANA, Aurora. *Fenua Tahití*. Neuchâtel: Delachaux & Niestlé, 1943.
11. BERTRANA, Aurora. *Matinales: récit*. Neuchâtel. Edicions de la Baconnière, 1964.
12. BERTRANA, Aurora. «Die Hungringe Hunde». A: HOFFMANN, Richard; OERLEY, W.A. (ed.). *Der Tod des grossen ohsen: die schönsten tiergeschichten der zeitgenössischen weltliteratur*. Viena [etc.]: Paul Neff, 1962. (Neff-Anthologie; 4).
13. BERTRANA, Aurora. «Dans le pays où le temps s'endort: Noukou-Hiva ou la mélancolie». *Suisse Contemporaine: Revue Mensuelle*, any II, núm. 10-11 (oct.-nov. 1942), p. 823-829.
— «Mélodie de dimanche». *Suisse Contemporaine: Revue Mensuelle*, any IV, núm. 2 (febrer 1944), p. 119-122.
— «Sainte-Marie-de-la-Mer». *Suisse Contemporaine: Revue Mensuelle*, any V, núm. 1 (gener 1945), p. 35-41.
14. BERTRANA, Aurora. «Noël sous les tropiques». *Semaine Littéraire*, any I, núm. 3 (26 desembre 1942), p. 44-45.

La biblioteca dels Bertrana es va anar formant a partir dels gustos, influències i relacions dels dos autors, pare i filla.

ques, un catàleg dels manuscrits, l'inventari de la correspondència, un accés a la base de dades de dedicatòries i un recull de premsa.

Importància dels fons personals a les biblioteques universitàries

Actualment, en una biblioteca es valora sobretot la possibilitat d'accés a la informació, independentment d'on aquesta estigui situada. Aquesta disminució relativa del pes de les col·leccions pròpies té una de les seves excepcions en fons com el Bertrana, on manuscrits però també llibres, fins i tot els més comuns, prenen un valor afegit al del seu contingut com a part d'un conjunt únic dotat d'un significat propi.

Tanmateix, treballar un fons com el que estem tractant com-

porta costos elevats, difícils d'assumir per a la biblioteca universitària, sotmesa a ús intensiu, i és evident que en aquest terreny la cooperació pot ser necessària. A més, el tractament de fons personals implica investigació, i aquí el paper de l'àmbit acadèmic és fonamental. Es tracta també, però, d'expressar al màxim les possibilitats que, com a matèria primera, dona un fons com el que ens ocupa. Des d'una biblioteca es pot arribar a la descripció més detallada, fins i tot pot exercir un paper actiu de difusió. Però quin sentit tindria aquest esforç si aquests materials no fossin explotats?

En aquest sentit, més enllà del prestigi que pugui donar, el Fons Bertrana ens ha ensenyat que la custòdia d'aquests fons personals és un camp on el treball conjunt

entre bibliotecaris, professors i estudiants pot produir una multiplicació de recursos i beneficis. Cal dir que aquesta experiència es situa dins una tendència general al treball en equip entre les biblioteques i la comunitat acadèmica, en una línia de transformació de les primeres en centres de recursos per a la docència i la recerca(34).

En definitiva, el Fons Bertrana ha esdevingut un model en molts sentits: de tractament, de col·laboració intrauniversitària, de transcendència en l'entorn, però també, arran del donatiu d'Enric Sabadell, una lliçó de consciència de què és la cultura d'un país i del que s'ha de fer per estimar-la, difondre-la i, cosa importantíssima, preservar-la.

Jaume Rufí i Pagès,
Biblioteca de la UdG.

15. Aquestes entrevistes són complementades per les que es conserven, manuscrites, al fons: *La Dona, aquest ser: entrevista a Aurora Bertrana per Mireia Xapelli; La Mujer española y la sexualidad: encuesta; Cuestionario para hombres*, signat per Mireia Xapelli i corregit per Aurora Bertrana; [Entrevista sense títol a Aurora Bertrana, en castellà]; [Los intelectuales ante el Vietnam].
16. Publicada en català com: BERTRANA, Aurora. *Entre dos silencis: novel·la*. Barcelona: Aymà, 1958 (El Club dels novel·listes; 10).
17. Publicat en castellà com «Un barrio chino en una ciudad oceánica». A: *Islas de Ensueño*. Barcelona: Ediciones Populares Iberia, 1933, Cap. III, p. 14-18.
18. Vegeu nota 13.
19. BERTRANA, Aurora. *La Ciutat dels joves: reportatge fantasia*. Barcelona: Pòrtic, 1971. (Llibre de butxaca; 41).
20. BERTRANA, Aurora. *Edelweiss: novel·la*. Barcelona: Mediterrània, [1937].
21. Publicat a *Plançó*, any VI, núm. 1/3 (gener/març 1968).
22. BERTRANA, Aurora. *Memòries fins al 1935*. Barcelona: Pòrtic, DL 1973. (Memòries; 12).
— *Memòries del 1935 fins al retorn a Catalunya*. Barcelona: Pòrtic, 1975. (Memòries; 16).
23. Vegeu nota 14.
24. Publicat en català com *Tres presoners*. Barcelona: Albertí, 1957 (Nova col·lecció lletres; 26).
25. Publicada en català com *Ariatea*. Barcelona: Albertí, 1960 (Nova col·lecció; 59).
26. Publicat en català com *Camins de Somni*. Barcelona: Albertí, 1955 (Nova col·lecció lletres; 13). I en castellà com *Vértigo de horizontes*. Barcelona: Torrell de Reus, 1952.
27. Novel·la per a la qual disposem d'un pròleg manuscrit de Salvador Espriu, publicat dins: GOMEZ, Maribel (curadora). «Cartes de Salvador Espriu a Aurora Bertrana». *Els Marges*, núm. 58 (setembre 1997), p. 53-72.
28. Esmentada a la primera part de les memòries (vegeu nota 22) amb el títol *Six épaves*.
29. Argument de la pel·lícula amb el mateix títol, protagonitzada per Joan-Manuel Serrat i basada en: BERTRANA, Aurora. *Vent de grop*. Barcelona: Alfaguara, 1967.
30. Algunes de les conferències han estat citades i comentades a: REAL, Neus. «Aurora Bertrana i la cultura femenina de preguerra». *Revista de Girona*, núm. 193 (març-abril 1999), p. 68-73. I a: VELAZ, Anna M. «Aurora Bertrana i Carme Montoriol: dues escriptores, dos feminismes». *Revista de Girona*, núm. 193, març-abril 1999, p. 74-77.
31. Vegeu nota 27.
32. *Biblioteca de la UdG: catàleg*. <http://biblioteca.udg.es/catalogue/catalog.html>
33. *Fons Bertrana*. <http://biblioteca.udg.es/barrivell/bertrana>
34. ANGLADA I DE FERRER, Lluís M. «Canvis i reptes organitzatius a les universitàries». *Item: Revista de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 23 (juliol-desembre 1998), p. 32-48.